

PRAVOMOC STÁTU STÍHAT ZLOČINY PODLE MEZINÁRODNÍHO PRÁVA

Suverenita státu představuje nezávislost státní moci na jakékoliv jiné moci a to jak v oblasti vztahů mezistátních, tak i ve věcech vnitřních. Suverenita zahrnuje územní výsost (*territorial jurisdiction*), tj. právo vydávat na státním území vůči obyvatelstvu akty veřejné moci a dále právo disponovat územím navenek - územní výsost jako projev suverenity státu a její atribut se realizuje mocí zákonodárnou, výkonou a soudní.

Lze rozlišit pět způsobů založení pravomoci národních soudů ke stíhání zločinů podle mezinárodního práva: zásada teritoriality, zásada aktivní personality, zásada pasivní personality, zásada ochrany, zásada univerzality:

A) zásada teritoriality

případ *Lotus* řešený Stálým dvorem mezinárodní spravedlnosti (zločin je spáchán na území státu tehdy, pokud zde dochází k naplnění alespoň jednoho pojmového znaku skutkové podstaty, zvláště pak nastoupení následku)¹ – objektivní a subjektivní teritorialita

- např. Ceausescu, Hussein

B) zásada aktivní personality

výkon trestního postihu nad vlastními občany, a to bez ohledu na místo spáchání protiprávního jednání, mezinárodní právo ponechává státům v oblasti nabývání a pozbývání státního občanství volnost – srovnej *Úmluvu o některých otázkách střetů zákonů o státním občanství* (1930), která nikdy nevstoupila v platnost, nicméně je považována za shrnutí obvyklých pravidel v oblasti

Čl. 1 Úmluvy

Každý stát na základě vlastních zákonů určí, kdo je jeho příslušníkem. Ostatní státy mají povinnost tyto zákony respektovat, za předpokladu, že jsou v souladu s mezinárodními smlouvami, mezinárodními obyčeji a obecnými zásadami právními uznávanými v oblasti státního občanství.

Rozsudek Mezinárodního soudního dvora v kauze *Nottebohm* – požadavek skutečného pouta (*genuine link*)

Dle Statutu Mezinárodního trestního soudu je zásada teritoriality společně se zásadou aktivní personality základem pro stíhání zločinů podle mezinárodního práva. O univerzalitě se dá hovořit v případě, že je situace předkládána Radou bezpečnosti.

- např. čl. 5 odst. 1 písm. b) Úmluvy proti mučení

¹ PCIJ, *SS Lotus*, s. 23. Soud uvedl: "...offences, the authors of which at the moment of commission are in the territory of another State, are nevertheless to be regarded as having been committed in the national territory, if one of the constitutive elements of the offence, and more especially its effects, have taken place there."

Ze státní praxe vyplývá, že rozhodným okamžikem pro uplatnění zásady aktivní personality je až okamžik trestního stíhání, nikoliv doba spáchání protiprávního jednání (srovnej čl. 5 Harvardského návrhu Úmluvy o pravomoci ve vztahu ke zločinům)

- např. Van Anraat

C) zásada pasivní personality

výkon trestního postihu nad zločiny spáchanými vůči vlastním státním příslušníkům, a to bez ohledu na místo spáchání protiprávního jednání, v minulosti odmítána (nebyla zařazena do Harvardského návrhu Úmluvy o pravomoci ve vztahu ke zločinům, dále srovnej případ Lotus), obsažena v Úmluvě proti mučení, Úmluvě o potlačování teroristických bombových útoků

- např. Yusef, Yunis

D) zásada ochrany

výkon trestního postihu nad cizinci, kteří se dopustili protiprávního jednání v zahraničí, za předpokladu, že je chráněna vlastní bezpečnost nebo jiný vitální zájem státu (nejčastěji měnové delikty, špionáž, terorismus – srovnej čl. 6 odst. 2 písm. b) a d) Úmluvy o potlačování teroristických bombových útoků, čl. 7 odst. 2 písm. b) a c) Úmluvy o potlačování financování terorismu)

- problém: chybí vymezení „vitálního zájmu“
- např. Yusef, Eichmann

E) zásada univerzality

stíhání pachatelů zločinů podle mezinárodního práva bez ohledu na místo jejich spáchání, státní příslušnost pachatele nebo oběti, stát jedná v zájmu mezinárodního společenství, v praxi států lze rozlišit dva druhy:

- a) **užší** – předpokládá přítomnost pachatele/obviněného na území státu, který uplatňuje zásadu univerzality (tzv. *forum deprehensionis*)
- b) **širší (absolutní)** – umožňuje stíhání *in absentia*

Smluvní zakotvení

Čl. VI Úmluvy o potlačování a trestání zločinu genocidia (1948)

Osoby obviněné z genocidia nebo z kterýchkoli jiných činů vypočtených v článku III, mají být souzeny příslušným soudem toho státu, na jehož území byl tento čin spáchán, nebo takovým mezinárodním trestním soudem, který může být příslušný pro ty smluvní strany, jež uznaly jeho pravomoc.

- teritorialita, univerzalita pouze v intencích statutu případně vytvořeného mezinárodního trestního soudu

Ženevské úmluvy na ochranu obětí války - čl. 49 ŽÚ I, čl. 50 ŽÚ II, čl. 129 ŽÚ III, čl. 146 ŽÚ IV (1949)

Každá smluvní strana je povinna vypátrat osoby obviněné z toho, že se dopustily některého z těchto vážných porušení anebo že daly k němu rozkaz, a musí je postavit před své vlastní soudy, ať je jakákoli jejich státní příslušnost. Může také, dá-li tomu přednost, odevzdat je v souladu s podmínkami svého vlastního zákonodárství k soudnímu stíhání některé jiné smluvní straně mající zájem na potrestání, pokud tato smluvní strana má dostatečná obvinění proti těmto osobám.

- zásada univerzality implicitně vyplývá z povinnosti stíhat (srovnej spol. čl. 1 ŽÚ)

Úmluva proti mučení (1984)

- spíše zásada *aut dedere aut iudicare*

V oblasti zločinů podle mezinárodního smluvního instrumentu neexistuje (statuty mezinárodních trestních institucí jsou vybudovány na zásadě teritoriality)

Obyčejová povaha zásady univerzality

Cassese (obecný znak všech zločinů podle mezinárodního práva), Jessberger (genocida,² zločiny proti lidskosti, válečné zločiny, agrese), Werle (genocida, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny), Brownlie (genocida, zločiny proti lidskosti, válečné zločiny), Bassiouni (pirátství,³ válečné zločiny,⁴ patrně i zločiny proti lidskosti a genocida)

Pinochet III – Lord Millet

„In my opinion, crimes prohibited by international law attract universal jurisdiction under customary international law if two criteria are satisfied. First, they must be contrary to a peremptory norm of international law so as to infringe a jus cogens. Secondly, they must be so serious and on such a scale that they can justly be regarded as an attack on the international legal order. Isolated offences, even if committed by public officials, would not satisfy these criteria...“

Tadić (Appeal Chamber Decision, 2 October 1995, para. 62)

„...one cannot but rejoice at the thought that, universal jurisdiction being nowadays acknowledged in the case of international crimes...“

Praxe států

- státy přistupují k užití zásady univerzality pouze na základě zmocnění daného vnitrostátním právem, mezinárodní zmocnění není dostatečné (Bassiouni)

Španělsko:

Ley Organica 6/1985, o pravomoci španělských soudů (organické zákony jsou přijímány absolutní parlamentní většinou), zakládá pravomoc soudů u zločinů, které jsou stíhány na základě mezinárodních smluv (genocida, válečné zločiny, mučení, od roku 2004 rovněž zločiny proti lidskosti), přítomnost obviněného se

² *Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia*, ICJ, Judgment of 11 July 1996, para. 31.

³ Smluvní zakotvení v čl. 150 Úmluvy OSN o mořském právu

⁴ Praxe je řídká, nicméně pravidlo obyčejové povahy může existovat i tehdy, pokud existuje silné vědomí právní závaznosti (*opinio iuris*)

vyžaduje až v řízení před soudem, amnestie vyhlášená teritoriálně příslušným státem není překážkou

případy: Pinochet, Fujimora, Scilingo, Cavallo, Guatemala (soudce Baltasar Garzón)

Velká Británie:

Criminal Justice Act 1988 (mučení), *Geneva Conventions Act* 1957 (válečné zločiny), *International Criminal Court Act* 2001 (genocida, zločiny proti lidskosti), amnestie vyhlášená teritoriálně příslušným státem není překážkou, za určitých okolností z diskrece soudce i řízení *in absentia*

případy: Pinochet, Zardad

Belgie:

v roce 1993 přijat zákon týkající se trestání vážného porušení mezinárodního humanitárního práva (*Loi relative aux violations graves du droit international humanitaire*), v roce 1999 doplněn o zločiny proti lidskosti a genocidu, trestní řád umožňoval zahájení trestního řízení z iniciativy oběti (vlna řízení, např. Jiang Zemin, Ariel Šaron, George H. W. Bush, Dick Cheney, Colin Powell, Norman Schwarzkopf, protesty USA – hrozba stažení sídla NATO z Bruselu), v roce 2003 zvláštní zákon zrušen (úprava v obecném trestním zákoně)

případy: Yerodia, Habré (spor *Belgie proti Senegal*) – Mezinárodní soudní dvůr

Nizozemí:

zákon o mezinárodních zločinech 2003, zakládá univerzální jurisdikci, předpokladem je přítomnost obviněného na území Nizozemí (podmínka nesplněna v případě s bývalým prezidentem Surinamu – Bouterse), *lex retro non agit*

Diskuze na seminář: srovnání národních právních úprav